

Joseph J. Kaminski, *The Contemporary Islamic Governed State: A Reconceptualization*, Palgrave Macmillan, 2018, 331 s.

Değerlendiren: M. Nurullah Turan

Siyaset bilimci Joseph J. Kaminski 2017’de *The Contemporary Islamic Governed State: A Reconceptualization* başlıklı bir kitap yayımladı. Kitap, İslam siyaset düşüncesinin geleneksel ve çağdaş boyutlarından modern siyaset bilimine uzanan geniş bir konu silsilesini ihtiva etmesi ve bu genişliğin arka planında bilinçli bir tavrı izhar etmesi sebebiyle değerlendirilmeyi hak eden bir metin hüviyetinde. Bu yazıda, kitabın nizami bir özetini sunmak yerine -hususan kitabın ismine de yansıyan- bazı kavramsal tercihler başta olmak üzere Kaminski’nin bütüncül bir siyasi tasavvur takdim etme çabasını eleştirel bir tutumla ele alacağız.

Müellifin “Islamic state”, “Muslim state” gibi harcıâlem kavramlar yerine “Islamic governed state” kavramını tercih etmesi, İslam’ın siyasi boyutuna ilişkin güncel ve yaygın anlatılara bir itiraz denemesi olarak yorumlanabilir. Müellife göre “İslam devleti” gibi tabirler, konjonktürel ve pejoratif kullanım alışkanlıklarına hapsedilmiş vaziyettedir ve yorumcuyla biteviye güncel çarpık ya da eksik anlamlara göndermektedir. Bu yüzden günümüzde İslam’la irtibatlı her teorik yahut pratik girişime ister istemez “İslamcılık” ya da “siyasi İslam” damgası vurulmaktadır. Akademik ve medyatik düzende “İslami yönetim”e ilişkin cari bakış açısının büyük ölçüde Batılı yumuşak güçler (enstitüler, araştırma merkezleri vd.) ve neoliberal küresel medya tarafından belirlendiği söylenebilir (s. 7). Esasen Müslümanlar arasında vuku bulan girişim ve tartışmalara baktığımızda da İslami siyasetin yine ideoloji merkezli tartışıldığını, Müslüman bireylerin ve İslami yapıların belirli bir hukuki rejim ve progra-

@ Ar. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi. muhammed.turan@erdogan.edu.tr

mı önceleyen bir siyaset tarzını temsil ettiğini görebiliriz.¹ Kaminski'ye göre "İslam devleti" gibi şöhretli bir kavramı tercih etmek, baştan teklifin merkezindeki siyaset tarzını yaygın algı ve anlamlar anarşisine mahkûm ediyor görünmektedir. Bu bağlamda İslam devleti kavramının bu konjonktürel anlamlarından kaçınma tutumu aslında İslam'ın siyasi bir program ve ideoloji olarak algılanmasının eleştirisinden kaynaklanır (ss. 3-4). Burada müellifin "Islamic governed state" kavramıyla pozitif, belirli bir siyasi teklif yerine daha olumsal (*contingent*), belirsizlikler de içeren ve teorik etkileşimlere açık bir siyaset teorisine alan açmak istediğini söyleyebiliriz.

Kaminski'nin önerdiği alternatif yol, kapsayıcı ve uyumlu bir İslam yorumunu İslam devlet felsefesine dâhil etme çabası anlamına gelmektedir. Bu alternatif yol, Aydınlanma gibi Batılı tecrübenin ana durakları yerine insanlığın daha kadim kaynaklarından istifade etmeli ve organik biçimde yerli âdet ve değerlere dayanmalıdır. Bu model, müellife göre hem Batılı liberal demokrasinin kurumsal unsurlarıyla ilgilenecek denli açık görüşlü bir tutumu hem de Kur'an ve sünneti mehz kabul ederek geleneğin sabitelerinden ödün vermemeyi gerektirmektedir (s. 11). Ayrıca John Voll'un da işaret ettiği üzere bu alternatifi inşa ederken belirli kod ya da politikalar gibi mikro düzeyde meseleler yerine İslami siyasi söylemi destekleyen daha geniş felsefi unsurlara odaklanmak elzemdir (s. 13). Bu da hem antik felsefeden hem de İslam'ın klasik teorik birikiminden istifadeyi gerekli kılacaktır. Kaminski'nin bu kitapla yaptığı şey de çağımızdaki yanlış örneklerin hilafına hukuki boyutundan ziyade ahlaki boyutunu öne çıkararak bazı asli ilkeler çerçevesinde İslami bir yönetimin imkânını vurgulamaktır.

Burada özellikle vurgulanması gereken hususlardan biri şudur: Kaminski, İslami bir siyaset tasavvurunu kurgularken İslami kaynakların yanı sıra Batı düşüncesinden (özellikle modern siyaset biliminin verilerinden) yararlanmakta ve muhtelif yerlerde diğer kaynaklara açıklık tutumunun ehemmiyetini vurgulamaktadır. Çünkü bugün İslam dünyasında dışarıya/dışardan gelene karşı birtakım ölçüsüz tepki ve reddiye söylemlerine rastlanmaktadır. Bu, jeopolitik ve konjonktürel şartların söylemi nasıl biçimlendirdiğinin bir örneği olabilir. Çünkü yazara göre İslam dünyasında kargaşa ve zulmün baskın olduğu dönemlerde İslami söylem içe kapanarak savunmacı, asli kaynaklara/öze dönüşü vurgulayan bir retorik geliştirmiştir. Bilakis toplumda barış ve hürriyetin geçer akçe olduğu dönemlerde ise yabancı fikriyata

1 Kaminski, kitap üzerine bir söyleşisinde, hukuki açıdan gündelik hayatı detaylarına kadar belirleyen, dini devletle özdeşleştiren rejimlerin, halklarını dinî kimlikten uzaklaştırarak -İran örneğinde olduğu gibi- seküler milliyetçiliğe sevk ettiğini iddia eder (Stimulating Conversation with Joseph J. Kaminski On His New Work The Contemporary Islamic Governed State: A Reconceptualization, 2017).

karşı açık ve özgüvenli bir yaklaşım öne çıkmıştır. Kaminski, Straussyen bir okumayı andıran bu yorumlarını, dört Müslüman düşünür üzerinden açıklamaktadır. İslam altın çağının önemli isimleri sayılan Fârâbî ve İbn Rüşd, eserlerinde görebileceğimiz parlaklık ve çeşitlilik ile yabancı olana açıklık tavrının örnekleri iken İbn Teymiyye ve Muhammed bin Abdülvehhâb ise çatışma dönemlerinin etkisiyle radikal bir tepkisel söylem geliştirmiştir (ss. 31-66). 20. yüzyıl İslamcılığının da benzeri radikal bir siyaset tasavvuruna ve tepkisel bir tavra sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Esasen elimizdeki kitabın “Sonuç” kısmı, yazarın İslami yönetime ilişkin önermelerini İslam düşüncesi ve tasavvufundan devşirerek kurguladığı ahlaki zeminin göstergesidir. Burada dile getirilen önermeler, Allah, birey ve toplum arasında canlı bir ilişkiyi öngörür: İslam, insanlığa sınırlı bir siyaset programı yerine külli bir dünya görüşü ve hayat tasavvuru sunar. Dünya hayatı, Allah’a ibadet ve itaatin yanı sıra sevgiyle anlam kazanır. Ahlaki bir hayatın temelinde tefekkür ve öz disiplin belirleyici rol oynar. Yine burada Tanrı’nın mutlak efendiliğinin vurgulanması, sevgi yetisinin insanı ayrıcalıklı kılan boyutu, hayatın bir imtihan oluşu gibi dinî retorığın meşhur örnekleri dile getirilir. Aristo’nun belirttiği gibi, bir devletin yapısı ve sosyal organizasyonu, tebaasının değerlerini ve ahlakını yansıtır. İslam dünyası için sunulacak bir siyasi teklif de evvelemerde temelinde bu gibi ilkelerin bulunduğu ahlak temelli bir vokabüler ve söylem inşa etmelidir (s. 290).

İki ana kısma ayrılan kitabın ilk bölümü, öncelikle tarihsel serüven eşliğinde İslami bir siyaset tasavvurunun teorik arka planını inceliyor. Aydınlanma öncesi siyaset felsefesi, ontolojik çerçeveyi kurgulamak için daha elverişli görünmektedir. Bu yüzden hâlihazırda Batı siyasetinin temellerini teşkil eden Aydınlanma dönemi felsefesi teşrih masasına yatırılır. Liberal bir toplumla İslam toplumunun insan ve toplum görüşleri açısından ayrışma noktaları vurgulanır. Aristo’ya istinaden iyi bir devletten söz etmenin şartı, erdemli bir toplumsal hayatın kaim olmasıdır. Hilafet başta olmak üzere siyasi pozisyonlar açık birer ahlaki anlam ve değer taşımaktadır. Devam eden bölümlerde şeriatın fıkıh ve siyaset için kaynaklık anlamına gelen konumu tartışılır. Kadınların dâhil edildiği siyasi organizasyonların daha az tahakkümücü ve otoriter olduğu vurgulanarak (s. 180) İslam toplumu için kadın öznelinin eylemselliğinin önemi vurgulanır.

Kitabın ikinci ana kısmı ise yazarın siyaset teklifinin ışığında dört farklı İslam ülkesinin siyasi ve iktisadi tecrübesini incelemektedir. Bu ülkelerden Mısır hariç üçü nispeten başarı hikâyesine sahip Türkiye, Tunus ve Malezya’dır. Türkiye, dış politika açısından “yumuşak gücüyle” etkinliğini artırmış ve gelişen ekonomisiyle

daha bağımsız bir profil çizmeye başlamış görünmektedir. Tunus, İslamcı bir parti olan Nahda'nın öncülüğünde "pragmatizm" ve "iş birliği" ilkeleri sayesinde Arap Baharı'nın yegâne başarılı örneği olmayı sürdürmektedir. Malezya ise son yıllarda hız kesse de istikrarlı bir iktisadi gelişme ve modernleşmenin temsilcisidir. Bu üç ülkenin yaşadığı mevcut sorunlara da değinen Kaminski, genel olarak adalet, ehliyet, liyakat, şeffaflık, hesap verebilirlik ve ifade özgürlüğü gibi ilkeleri izleyen toplumların başarılı olduğunu gözlemlemektedir.

Kitap, referanslarının çeşitliliği açısından yazımızda yansıtamayacağımız ölçüde zengin bir metin. Yirmi sekiz sayfalık bibliyografyada görebileceğimiz bu zenginliğin bir yandan müellifin vukufiyetinin genişliğini gösterirken diğer yandan kitabın düşünsel değerini zayıflattığı kanaatindeyiz. Kitabın isminin kapsamlı ve iddialı olmasından dolayı çok farklı hususları bir arada ele alma çabası, derinlikli bir şekilde analize muhtaç birçok konunun ihmaline yol açmış görünmektedir. Teori ağırlıklı Birinci Kısım'da daha analitik bir üslup hâkimken İslam devletlerinin analiz edildiği ikinci kısımda spekülatif yaklaşım ve özgün analizler büyük ölçüde terk edilerek malumat ve ikinci el yorumlar baskın hâle gelmektedir. Genel anlamda bazı bölümlerin daha ideolojik ve didaktik bir üsluba sahip olması da yer yer okura acele yazılmış bir doktrin kitabı okuyormuş hissi veriyor.

Bu tarzda yöntem ve üsluba dayalı sorunlarına karşın kitabın İslam siyaset düşüncesi için genel bir "giriş" kitabı olarak faydalı bir okuma tecrübesi sunduğunu belirtelim. Aynı zamanda çağdaş siyaset felsefesi ve İslam siyaset düşüncesi açısından önemli sorun ve yaklaşımların farkına varmak için de çok boyutlu bir okuma vadedtiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

Stimulating Conversation with Joseph J. Kaminski On His New Work *The Contemporary Islamic Governed State: A Reconceptualization*. (19.10.2017). 20.07.2018 tarihinde <https://www.taseelcommons.com/recommended-books/stimulating-conversation-with-joseph-j-kaminski-on-his-new-work-the-contemporary-islamic-governed-state-a-reconceptualization> adresinden alındı